

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Diyarbakır İli Örneği)**

**An Evaluation of Students' Perceptions of Social Studies Course
(Case of Diyarbakır City)**

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesine yöneliktir. Araştırmanın çalışma grubunu, yüksek, orta ve düşük düzey olanaklara sahip 15 ilköğretim okulu 7. sınıf öğrencilerinden 316'sı kız ve 389'u erkek olmak üzere toplam 705 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Öğrencilere uygulanan ölçek ile öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine olan ilgileri, katılım düzeyleri, öğretmenlerine ve kendilerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Veriler bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi, Kruskall Wallis H, Mann Whitney U ve scheffe testleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yeterince katılmadıkları ve derste öğretmenleri tarafından yeterince ilgi görmedikleri saptanmıştır. Buna göre, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri öğrenme sürecinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini daha fazla dikkate almalı ve zengin öğrenme ortamları oluşturmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi, İlgi, Katılım, Öğrenci Merkezli Eğitim.

Abstract

The aim of this study is to evaluate the perceptions of 7th grade students toward the Social Studies course. The population of the study consists of elementary schools in Diyarbakır city center. 15 elementary schools were chosen among those schools as the sample of the study. The schools were divided into three groups; upper, middle and lower levels according to their physical equipment. Totally 705 students were included in the study. There are 316 girl students and 389 boy students. A five-point Likert-style scale was used in the study. Students' interests and participation level toward the Social Studies course were determined with the study. The perceptions of the students toward their teachers and themselves were also determined. Independent groups t test, one way ANOVA, Kruskall Wallis H, Mann Whitney U and scheffe tests were used to analyze the data. It was estimated that the students could not participate in the Social Studies course sufficiently and

* Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

that their teachers were not interested in them. The teachers should take the interest and abilities into account and create richer teaching-learning environments in the Social Studies course.

Keywords: Social Studies Course, Interest, Participation, Student-Centered instruction

GİRİŞ

Eğitimde Sosyal Bilgiler terimi ilk defa resmen 1916 yılında Amerika'da orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemeyle görevli bir eğitim komitesi tarafından kullanılmıştır (Güngördü, 2001:131; Karagözoğlu, 1987:301). Sosyal Bilgiler konu merkezlidir; kültürel mirasın temel yönlerini iletir, tarih, sosyal bilimler ve diğer disiplinlerin çalışma metotlarına ve içeriğine dayanır. Toplum merkezlidir; sosyal problemlere uygulanabilecek düşünme ve karar verme becerilerinin öğretimini ve sosyal olaylar için ihtiyaç duyulan yeterlikleri geliştirmeyi sağlar. Öğrenci merkezlidir; Öğrencinin grup aktivitelerine katılımı için öğrencideki potansiyeli geliştirir (Michelis & Garcia, 1996: 2).

Sosyal Bilgiler dersi bireyin kendisine, ailesine ve çevresine nasıl uyum göstereceğini, yasalara karşı ödev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğretir. (Erden, 1998:8; Yılmaz, 2000). İnsanları ve yaşamlarını inceleyerek, geleneklerini, yaşam biçimindeki değişiklikleri, mal ve hizmetler arasındaki ilişkileri, kurumların oluşturulma ve kullanılma biçimlerini anlatır. Öğrencilerin toplumsal yaşama dönük temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazanmasını sağlayarak, çok yönlü düşünmeyi geliştirir. Bu yolla bireylerin kendini gerçekleştirmeleri ve ekonomik yönden verimli olmaları amaçlanır (Kısakürek ve Paykoç, 1987: 8-9; Sağlamer, 1983: 7). Barth ve Demirtaş, Sosyal Bilgiler dersini, ilköğretim kurumlarında sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programı şeklinde tanımlamaktadır (Şahan, 2000: 21).

Sosyal Bilgiler dersi bireyin incelenmesi, onun sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimi ile bu etkileşimin dünkü, bugünkü ve yarınki biçimlerinin gözden geçirilmesidir. Sosyal Bilgiler dersinde, öğrenci normal gelişimi içerisinde yaşama yollarını öğrenirken, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini de öğrenir. İnsanların birbirleriyle ilişkilerinin öğrenilmesi, Sosyal Bilgiler dersinde en çok önem verilen konulardandır. Hatta insanların sadece birbirleriyle olan ilişkileri de yeterli sayılmaz. İnsanların sosyal kurumlarla, eşya ve dünya ile olan ilişkileri de önemli bir yer tutar. Sosyal Bilgilerin esas çalışma alanları içerisinde, insanların giyecek, yiyecek ve korunma gibi gereksinimlerinin karşılanması, toplumdaki gelenek ve göreneklerin bilinmesinin yanı sıra, sosyal problemlerin çözülmesi ile ilgili yolların ve daha iyi yaşamayı sağlayacak koşulların araştırılması gibi konular da yer almaktadır (Güngördü, 2001:130).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci toplumsal kurumlar, insan yerleşimleri ve etkileşimleri, haklar ve sorumluluklar, kültür, fiziksel çevre, tarihsel bir perspektif, politik sistemler, doğal kaynaklar ve ekonomik sistemler hakkında bilgi sahibi olur. Bu yolla birey, içinde bulunduğu toplumu daha yakından tanır ve toplum ile uyum sağlayabileceği sorumluluk sahibi olma, insani değerleri benimseme, insanlara saygılı olma ve vatandaşlık bilinci gibi becerileri geliştirir.

Dewey'e göre, Sosyal Bilgiler dersinin amacı, çocuğa uygarlığı, kültürü ve demokrasiyi tanıtmak ve bireyleri etkili bir yurttaş olarak yetiştirmektir (Güler, 2001:8). Bundan dolayı, dersin amaçlarına ulaşılmasında öğretmenlere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Öztürk'e (2002: 68) göre, öğretmenlerin nitelikleri ve davranışları öğrencileri çok yönlü olarak etkiler. Aynı zamanda öğretmen, işlenecek dersin özel amaçlarını planlama, bununla ilgili gerekli eğitim ortamını düzenleme ve bu faaliyetler neticesinde öğrencilerin kendilerinden beklenen davranışları ne düzeyde kazandıklarını tespit etme amacıyla değerlendirme etkinliklerinde bulunmalıdır.

Öğretmenin, öğrenme ile ilgili olarak öğrencilerine kazandıracığı yaşantıların niteliğini iyi analiz etmesi gerekir. Ayrıca uygulamada, öğrenciyi merkeze alan eğitim anlayışını, uyarıcı zenginliğini, eğitimin ilkelerini ve öğrenmeyi etkileyen faktörleri dikkate alarak derslerini yürütmesi gerekir (Öztürk, 2002: 39). Öğretmenin öğrenmeyi sağlamada iki temel görevi bulunmaktadır. Bunlar; öğretimi planlama ve öğretimi sağlamadır. Öğretimi planlama sürecinde öğretmen, öğrencilere hangi davranışları, hangi kapsamla, nasıl kazandıracığını iyi planlaması gerekir. Köken (2003) Sosyal Bilgiler dersinde, çocuğun yaşamında önemli olan davranışları kazanıp kazanmadıklarını belirlemek amacıyla, onun problem çözme becerilerinin ölçülüp, değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekte, ancak öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını vurgulamaktadır. Nitekim Çiftçi (2001) ve Kalaycı (2001) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda bazı öğretmenlerin problem çözme yönteminin aşamalarını ve bu aşamalarda yer alan faaliyetleri yeterli düzeyde bilmediklerinden, bu yöntemi etkili biçimde uygulayamadıkları ortaya konmuştur.

Derse bir önceki öğrenmeleri ve önkoşul bilgileri özetleyerek başlama, hedefleri öğrencilere duyurma, yeni materyali küçük adımlarla ve her adımdan sonra uygulama yaptırarak sunma, ayrıntılı açıklama yapma, çok sayıda soru sorma ve öğrencilerin kavrama düzeylerini kontrol etme, ilk uygulamalarda öğrenciye rehberlik etme, öğrencilere sistematik dönüt sağlama, onlara sınıfta yapacakları alıştırmalar verme ve bunları kontrol etme etkili bir öğretmenin öğretim sırasında gerçekleştirmesi beklenen etkinliklerdir (Bayrak ve diğerleri, 2002:250). Başaran'a (1992:15) göre, öğretmenin görevini etkili bir şekilde gerçekleştirebilmesi için; öğrencilerini bütün yönleriyle tanıması, öğrencilerini ulaştıracağı eğitim hedeflerini saptaması, öğrencilerine öğrenme yaşantılarını düzenlemesi, öğrencileri için

öğrenmeye elverişli bir ortam hazırlaması, öğrenim yaşantılarını gerçekleştirme ve öğrencilerinin öğrenmelerini değerlendirmesi gerekmektedir.

Öğretmenin öğrenme sürecindeki yaklaşımı oldukça önemlidir. Öğretmen merkezli öğretim anlayışında genellikle 'anlatma' veya 'açıklama' vardır. Öğretmen merkezli sınıflarda her şey, öğretmenin yaptıklarına, bir ölçüye kadar da, öğretmenin davranışlarına bakarak öğrencilerin yapılarına bağlıdır. Son yıllarda araştırmacılar, öğretmenin kullandığı stratejiler ile öğrencinin akademik başarısı arasındaki ilişki üzerinde durmaktadırlar. Öğrenci merkezli öğretim stratejilerinin öğrencinin problem çözmeye dayalı oluşu, öğrencilerin farklı akademik ve sosyal kaynaklardan bilgi edinme becerisini geliştirebilmektedir (Welton & Mallan, 1999: 185-188). Norton'a göre, gelişen ve değişen toplumların gereksinimlerine paralel olarak bireylerin öğrenmeleri gereken davranış sayısı çoğaldığı gibi, kavramlar, ilkeler, uygulamalar da değişikliğe uğramıştır. Bu değişimde, öğretmen, bilgiyi aktaran konumdan, rehberlik eden, öğrenciyi yönlendiren ve öğrenen konuma; öğrenci ise bilgiyi alan konumdan, etkin bilgiye ulaşabilen, araştıran ve problem çözebilen konuma gelmiştir (Altınışık ve Orhan, 2002: 41-49; Yorulmaz, 2001:51; Şahan, 2000:36). Geçmişte bilgili insan kavramı, her şeyi bilen ya da başkalarının ürettiği bilgileri kafasında depolayan kişi olarak tanımlanırdı. Bugün ise bilgili insan; bilginin farkında olan, bu bilgiye ulaşmanın yollarını bilen, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak öğrenen, öğrenmiş olduğu bilgilerden yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgileri sorun çözmeye kullanabilen kişidir (MEB, 2004a).

Öğretmen statüsü gereği, sadece bilgi veren kişi değildir. Eğer öyle olsaydı, bu işi öğretim makineleri, televizyon radyo, bilgisayar gibi teknolojik araçlarda yapabirdi. Öğretmen düşünsel tutum, duygusal tepki ve çeşitli alışkanlıklarıyla öğrencileri etkilemektedir. Çoğu zaman öğrenci öğretmenin anlattığı konudan çok, konuya yaklaşım tarzına dikkat etmekte ve olayları yorumlama biçiminden etkilenmektedir (Ünal ve Ada, 1999: 10-11). Öğretim etkinliğinin öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine dayalı olarak yapılması eğitimde başarıyı artırır. Başaran (1992: 15-17) öğrencilerin gelişimlerini ve sorunlarını tanımadan yalnızca ders anlatmaya dayanan öğretim etkinliği hiç bir eğitimsel değeri bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca, öğrencinin sorunlarını ve gereksinimlerini bilmeden öğrenmesini sağlamak da olanaksız olduğunu belirtir. Öğretmen, öğrencinin kendini tanıması, yeteneklerinin farkına varması için etkinliklerde öğrenci merkezli eğitimi esas alması gerekir. Bugün bireylerden, zor anlarda isabetli kararlar alıp uygulamaya geçmesi, yaratıcı düşünmesi, problem çözme yeterliğine sahip olması, öğrenmeyi öğrenmesi, işbirliğine yatkın olması, kendi kendini yönetebilmesi beklenmektedir. Öğrenci merkezli eğitim, öğrenmeyi öğrenmenin esas olduğu, her öğrencinin farklı zaman, tür ve hızda öğrenebileceğine inanan, düşünme becerilerini geliştirmenin yaratıcı düşünceyi geliştirdiğini kabul eden bir yaklaşımdır (MEB, 2004b).

Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğreniminin etkililiği, bu sürecin anlamlı, bütünleştirici, değer yüklü, meydan okuyucu olması ve aktif bir şekilde yürütülmesine bağlıdır. İçerik öğrencilere hem önemli hem de anlamlı bir biçimde sunulup, konular geleceğe bakarak ve geçmiş deneyimlerle bağlantı kurularak, bütün zaman ve mekân açısından bütünleştirilmeli ve konuların etik boyutları göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal değerlerin uygulanması ve ortak iyiye yönelik düşünsel duyarlılık gelişimi için gerekli uygun ortam sağlayarak tartışılıp, sorunlar dile getirilmeli ve öğrencilerin ders ve etkinliklere ilgiyle katılıp ödevlere düzenli çalışmaları sağlanmalıdır. Bunun için de, öğretmen planlarını etkin bir şekilde yaparak uygulamalıdır. Etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi bütün bu koşulların yerine getirilmesine bağlıdır (Yazıcı, 2003: 427-439).

Sınıf ortamında öğrenmenin gerçekleşmesinde öğretmen ve öğrenci iletişimi çok önemlidir. Çilenti'ye göre, iletişim, davranış değişikliği meydana getirmek üzere fikir, bilgi, haber, tutum, duygu ve becerilerin paylaşılması sürecidir. Sınıf içi iletişimin etkili olması için, öğretmen, konuşma yeteneğini geliştirmeli, dersi iyi bir şekilde planlamalı, öğrenci ihtiyaçları, yetenek ve ilgilerini değerlendirmeli, öğrencilerin ilgisini dağıtan durumları ortadan kaldırmalı ve öğrencileri dikkatli bir şekilde dinlemelidir (Şahin, 1998: 10). Etkili öğretim, öğretmenin sahip olduğu bilgiyi öğrenmeye yol açacak uygun bir biçimde iletmesini gerektirir. Gerekli ve uygun güncel bilgileri edinme, çaba harcamayı gerektirir, bu da öğretmenin işinin bir parçasıdır (Capel, Leask & Turner, 1995: 11).

Sosyal Bilgilere ilişkin bütün derslerin işlenişinde genel olarak öğretmenlere aşağıdaki ilkeler doğrultusunda çalışma yapmaları önerilir (YÖK, 2004):

1. Sosyal Bilgiler eğitimi, 21.yüzyılın isteklerine uygun olarak sosyal yönden etkin vatandaş eğitimiye yönelik olmalıdır.
2. Okulun bulunduğu yakın çevrenin fiziksel ve beşeri kaynaklarını iyi bilip, Sosyal Bilgiler eğitiminin bir laboratuvarı olarak düşünmelidir.
3. Çocuk ve gençlerin büyüme ve gelişim düzeylerine uygun yakından uzağa, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa giden öğretim etkinliklerine ve program düzenlemesine yer verilmelidir.
4. Öğretim hedeflerinin milli ve beşeri bir karakter taşıdığı daima göz önünde tutulmalıdır.
5. Öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine çaba gösterilmelidir.
6. Konuşma yerine konuşurma, yapma yerine yaptırma, bilgiyi aktarma yerine bilgiyi üretme esas olmalıdır.
7. Öğretim çalışmalarında demokratik eğitimin ilkelerine uyulmalıdır.
8. Bilgilerin kendileri yerine bilgilerin nasıl öğrenilip kullanılacağı üzerinde durulmalıdır.
9. Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alandaki gelişmede denge gözetilmelidir.
10. Sosyal Bilgilerin ilkeleri gözden kaçırılmamalıdır.

Öğrenmenin gerçekleşmesi öğrencinin derse etkin bir şekilde katılmasına ve sağlıklı bir iletişim ortamının bulunmasına bağlıdır. Öğrencilere öğretme-öğrenme sürecinde sunulan ipuçların ilgi çekici ve anlamlı olması gerekir (Güler, 2001: 12; Kılıç, 1996: 33; Küçüktepe, 1998: 11; Şahin, 1998: 10; Büyükkasap ve diğerleri). Sosyal Bilgiler dersi bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranışların en yoğun olarak bulunduğu bir derstir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi mihver ders olması nedeniyle, yeni yetişecek bireylere kazandırılması gereken davranışların kazandırılmaması, diğer derslerdeki başarı veya etkinlikleri de olumsuz yönde etkileyecektir (Kılıç, Attila ve Baykan, 2002: 29).

Öğrenciler kendilerine sunulan yaşantıları kazanmalarında ve geliştirmelerinde öğrenmelerini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Öğrenme bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor alanlarda gerçekleşmektedir. Bugüne kadar yapılan birçok araştırmada daha çok bilişsel faktörler üzerinde durulmuştur. Ancak, Weinburg'a göre, öğrencilerin bilişsel özellikleri yanında son zamanlarda duyuşsal alan hem eğitimin bir parçası olarak kabul edilmiş hem de araştırmalarda düşünülen bir odak nokta haline gelmiştir (Şahin Yanpar, Şahin ve Çakır; 2001: 133-134). Duyuşsal alanın en önemli değişkenlerinden bir tanesi tutumlardır. McGuire tutumu, düşüncedeki bazı hükümlerin nesnelere bulunduğu karşılık olarak tanımlanmaktadır (Kılıç, 2002:155). Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerin derse karşı olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlamaları gerekir.

Değişen eğitim anlayışı karşısında ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin uygulamadaki eğitim anlayışlarına ilişkin öğrenci görüşlerinin ne şekilde geliştiğinin araştırılarak ortaya konması gerekir. Zira ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine karşı görüşlerinin ne düzeyde olduğunun ortaya konulması, öğretmenlere ve program uzmanlarına konu hakkında önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yeni ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı uygulanmaya konmadan ele alınan araştırma konusu da bu gereksinimden kaynaklanmıştır. Bu düşünceden hareketle araştırmanın amacı; Sosyal Bilgiler dersine ilişkin ilköğretim öğrencilerinin görüşlerini belirlemeye yöneliktir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, betimleme-survey yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde göre; var olan olaylar, obje ve özelliklerin ne olduğu betimlenmeye, açıklanmaya çalışılır (Kaptan, 1991,59). Araştırma ile ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2003-2004 eğitim-öğretim yılının 1. yarısında Diyarbakır İli merkez ilköğretim okulları 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersini okuyan öğrencileri kapsamaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre seçilen 15 ilköğretim okulunun 7. sınıfında öğrenim gören

öğrenciler oluşturmaktadır. Bu amaçla, okullar sahip oldukları fiziksel olanaklar, araç-gereç ve öğretmen açısından, yüksek, orta ve düşük düzey olarak üç gruba ayrılmış ve her gruptan beşer okul belirlenerek toplam 15 okul seçilmiştir. Okulların gruplara ayrılmasında, buldukları sosyo-ekonomik çevre özellikleri de dikkate alınmıştır. Araştırma kapsamında 389'u erkek, 316'sı kız olmak üzere, toplam 705 öğrenci bulunmaktadır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrenci görüşlerini belirlemek için 5'li Likert tipi bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek geliştirme çalışmaları bir kaç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalındaki öğretim üyeleri ile İlköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine ve uygulamalarına ilişkin düşünceleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda 90 maddeden oluşan bir taslak ölçek geliştirilmiştir. Ölçek, geçerlik ve güvenilirlik hesaplamaları için iyi, orta ve kötü düzey olmak üzere 3 farklı okul türünden toplam 150 öğrenciye uygulanmıştır. Her grupta 50'şer öğrenci random yoluyla belirlenmiştir. Ölçekte Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Az Katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum biçiminde görüş içeren beş seçenek verilmiş ve öğrencilerden bu görüşler arasında kendileri için en uygun olan birini seçmeleri istenmiştir. Ölçeğin seçenekleri şu şekilde puanlanmıştır; olumlu ifadeler, tamamen katılıyorum 5, katılıyorum 4, az katılıyorum 3, katılmıyorum 2, hiç katılmıyorum 1 şeklinde puanlanırken, olumsuz ifadeler ise, ters yönde işleyecek şekilde 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde puanlanmıştır. Ölçeğe ilişkin ilk faktör analizi işlemlerine göre KMO = .74, Bartlett testi = 7816,110 olarak bulunmuştur. Yapılan geçerlik analizi sonucunda faktör yükü 0,35 ve 0,35'den büyük olanlar ikinci analiz için seçilmiştir. İlk analiz sonucunda 45'i olumsuz, 8'i olumlu olmak üzere toplam 53 madde işler durumda bulunmuştur. İşler halde bulunan 53 madde için ayrıca bir kez daha faktör analizi işlemleri yapılmış ve bu analiz sonucunda KMO = 0,94, Bartlett testi = 10916,8 şeklinde belirlenmiştir. Buna göre Bartlett testinin sonucu 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin bütün olarak Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur.

İşlem

Geçerlik güvenilirlik hesaplamaları yapılan veri toplama aracı, araştırma kapsamında bulunan öğrencilere, buldukları okullara gidilerek, uygulanmıştır. Uygulama öğrenciler derste iken yapılmıştır. Ölçek, öğrencilere elden dağıtılmış ve cevaplamaları için kendilerine belirli bir süre verildikten sonra, tekrar aynı yolla toplanmıştır.

Veriler örneklem grubunun cinsiyet ve okul türü değişkenleri bakımından karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda

bağımsız gruplar t-testi, okul düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Ancak önce normal dağılıma uygunluk testi yapılmış, dağılımın normal olduğu durumlarda t testi yerine Mann Whitney-U (MWU), varyans analizi yerine de Kruskal-Wallis-H (KWH) testi uygulanmıştır. KWH sonucunda anlamlı farklılık belirlendiğinde ise, MWU testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak 0,05 seçilmiştir. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında puan aralıkları şöyle belirlenmiştir: Hiç katılmıyorum 1.00–1.80, katılmıyorum 1.81–2.60, az katılıyorum 2.61–3.40, katılıyorum 3.41–4.20 ve tamamen katılıyorum 4.21–5.00.

BULGULAR ve YORUM

Araştırma ile elde edilen bulgular ve bunlara ilişkin yorumlar aşağıda sunulmuştur. Öğrencilerin derse ilgilerine ilişkin görüşlerinin “*okul türü*” değişkenine göre anova testi sonuçları Çizelge 1’de görülmektedir.

Çizelge 1. Öğrencilerin derse ilgilerine ilişkin görüşlerinin okul türü değişkenine göre Anova testi sonuçları

Okul Türü	n	$\bar{X}$	ss	Varyans Kaynağı	Kareler		F	p
					Toplam	sd		
Yüksek	24	3,15	0,556	Gruplar	7,007	2	12,101*	0,000
Orta	24	3,38	0,527	Gruplar	203,239	70		
Düşük	22	3,23	0,530	Gruplar		70		
Toplam	70	3,25	0,547	Toplam	210,246	4		

* $p < 0.05$ Levene değeri=1,005 $p=0.367$

Çizelge 1’de de görüldüğü gibi, öğrencilerin *okul türü* değişkenine göre *derse ilgilerine* ilişkin öğrenci görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır ($p=0.000$). Farkın kaynağına Scheffe testiyle bakıldığında, orta ile yüksek ve düşük düzey okullarda öğrenim gören öğrenciler arasında orta düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bunun yanında, öğrencilerin derse ilgilerine ilişkin görüşleri her üç okul türü grubunda da *az katılıyorum* düzeyinde olmakla birlikte, orta düzey öğrenci grubunun derse olan ilgisi, yüksek ve düşük düzey öğrenci gruplarından daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin derse olan ilgilerinin düşük olmasının çeşitli nedenleri olabilir. Bu durum öğretmenden kaynaklanabileceği gibi, öğretim programının kendisinden de kaynaklanabilir. Nitekim Anıl’ın (1999) araştırmasında, öğretmenlerin %59,3’ünün Sosyal Bilgiler ders içeriğinin

öğrencilerin ilgisini çektiğini, %41,5'inin amaçların öğrenci gereksinimini kısmen karşıladığını, %54,5'inin içeriğin öğrenci gereksinimini kısmen karşıladığını, %80,5'inin içeriğin yaşamla bağlantı kurmaya olanak vermediğini, %65,9'unun içeriğin amaçları kazandırabilecek nitelikte olmadığını belirttikleri ortaya konmuştur. Öğretmenin yanında okulun ve sınıfın fiziki özellikleri de öğrencilerin ilgileri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Nitekim Öztürk'e (2002: 84) göre, sınıfın fiziki özellikleri, öğrenci sayısı, ısı, ışık, renk, gürültü, temizlik, sınıf oturma düzeni gibi unsurlar, öğrencilerin derse karşı ilgileri üzerinde etkili olmaktadır. Ancak sınıf ortamının mimarı öğretmen olduğu için bu konuda öğretmene büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmen, öncelikle öğrencilerin derse karşı ilgilerini artırmak için sınıf ortamını eğitim-öğretime elverişli hale getirmesi gerekir. Şahin'e (1998: 10) göre, sınıf içi iletişimin istenilen yönde olması başarıyı artırabilir. Bu sebeple öğretmen, öğrencileri ile etkili iletişim kurmalıdır. Etkili bir iletişim sonucunda öğretilen konular öğrenci için önemli olabilir. Aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere eğlenceli de gelebilir.

Öğrencilerin derse ilgilerine ilişkin görüşlerinin *cinsiyet* değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 2'de görülmektedir.

Çizelge 2. Öğrencilerin derse ilgilerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Kız	316	3,29	,550			
Erkek	389	3,22	,543	703	1,463	0,144
Levene değeri=0.079			p=0.779			

Çizelge 2'deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin *derse ilgilerine* ilişkin görüşlerinin *cinsiyet* değişkeni göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir (P=0.144). Erkek ve kız öğrencilerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında, derse ilgilerine ilişkin görüşlerinin *az katılıyorum* düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

Öğrencilerin derse katılımına ilişkin görüşlerinin *okul türü* değişkenine göre anova testi sonuçları Çizelge 3'te görülmektedir.

Çizelge 3. Öğrencilerin derse katılımına ilişkin görüşlerinin "okul türü" değişkenine göre anova testi sonuçları

Okul Türü	n	$\bar{X}$	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yüksek	241	3,23	,362	Gruplar arası	2,132	2	1,066		
Orta	243	3,28	,333	Gruplar içi	85,126	702	,121	8,789*	0,000
Düşük	221	3,14	,350						
Toplam	705	3,22	,352	Toplam	87,258	704			

*p<0.05   Levene değeri=1.837   p= 0,160

Çizelge 3'teki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin *derse katılımına* ilişkin görüşleri arasında *okul türü* değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (p= 0,000). Scheffe testi farklılaşmanın, yüksek ile orta ve düşük okullarda öğrenim gören öğrenciler arasında yüksek düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerin lehine olduğu görülmüştür. Her üç okul türü grubunda da öğrencilerin derse katılımına ilişkin görüşleri *az katılıyor* düzeyinde olmakla birlikte, düşük düzey öğrenci grubunun derse katılımı, orta ve yüksek düzey öğrenci gruplarından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse yeterli düzeyde katılmadıkları söylenebilir. Şahin'e (1998: 13) göre, öğretmenlerin öğrenciler ile etkin bir iletişim kuramamaları sınıfta öğrenci katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca Woodrow ve Mayersmith (2000) ve Pedretti (2000) yaptıkları araştırmalarda, çoklu ortamda gerçekleştirilen öğretimin geleneksel ortamdaki öğretime göre, öğrencilerin derse karşı tutumlarında olumlu yönde bir değişiklik yarattığını belirtmişlerdir (Altınışık ve Orhan, 2002: 48). Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerin derse katılımını artırmak için etkili iletişim ortamı ve zengin öğrenme ortamları oluşturmaları gerekir.

Derse katılımı artıran bir diğer önemli husus ise, öğrencilerin derse karşı geliştirmiş oldukları olumlu tutumdur. Özçelik'e göre, öğrencilerin derse verdikleri önem ve dersi sevmeleri yani derse karşı olumlu bir tutum içinde olmaları, başarılarını artıran en önemli etkenlerden biridir (Kayalı, 2000: 189). Sınıfla ilgili tüm koşullar, öğrenme durumunu ve öğretim hizmetinin niteliğini etkilemektedir (Bayrak ve diğerleri, 2002: 225). Bu nedenle, öğretmenin öğrencilerin derse karşı olan olumsuz tutumlarını giderecek önlemler almalı ve sınıf oturma düzenini öğrencilerin derse etkin olarak katılabilecekleri bir şekilde düzenlenmelidir.

Öğrencilerin derse katılımlarına ilişkin cinsiyetlerine göre görüşlerine ilişkin MWU testi sonucu Çizelge 4'te görülmektedir.

Çizelge 4. Öğrencilerin derse katılımına ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre MWU testi sonuçları

Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	MWU	p
Kız	316	368,57	Z	0,067
Erkek	389	340,35	-1,835	067

Levene değeri: 16,545 p=0,000

Çizelge 4 incelendiğinde, “cinsiyet” değişkeni bakımından öğrencilerin *derse katılımına* ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Z=-1,835, p=0,067). Kız ve erkek öğrencilerin grup sıralamaları dikkate alındığında kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre derse daha fazla katıldıklarını düşünmektedir.

Öğrencilerin öğretmenlerine ilişkin okul düzeyine göre görüşlerine ait KWH testi sonucu Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 5. Öğretmenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin okul türü değişkenine göre KWH testi sonuçları

Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	KWH	p	Anlamlı Fark
Yüksek	241	344,63	2	12,577*	0,002	1-2 2-3
Orta	243	388,50				
Düşük	221	323,09				
Toplam	705					

*p<0,05 Levene değeri: 4,833 p=0,008

Çizelge 5’teki bulgular incelendiğinde, yapılan KWH testi sonucunda grupların puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (KWH=12.577 p=0,002). Farkın kaynağını bulmak için yapılan MWU testi sonucunda, yüksek ve orta düzey ile orta ve düşük düzey öğrenci grupları arasında orta düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında öğretmenlerine karşı en yüksek olumlu görüş bildiren öğrenci grubunun orta düzey öğrenci grubu olduğu, bunu yüksek ve düşük düzey öğrenci gruplarının izlediği söylenebilir. Kendisine ilgi gösterilip söz hakkı verilen çocuk aynı davranışı benimseyip kendisi de çevresindekilere bu şekilde davranacaktır. Böylece öğretmenin sevgi ve ilgisini kaybetmemek için derslerinde de başarılı olmaya çaba gösterecektir (Bayrak ve diğerleri, 2002: 255).

Öğrencilerin öğretmenlerine ilişkin cinsiyetlerine göre görüşlerine ait MWU testi sonucu Çizelge 6’da görülmektedir.

Çizelge 6. Öğretmenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre MWU testi sonuçları

Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	MWU	P
Kız	316	371,39	Z	
Erkek	389	338,06	-2,162*	0,031

*p<0,05 Levene değeri: 5,516

p=0,019

Çizelge 6 incelendiğinde, *cinsiyet* değişkeni bakımından öğrencilerin *öğretmenlerini değerlendirmelerine* ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($Z=-2.162$, $p=0.031$). Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre öğretmenlerine karşı daha olumlu bir görüş geliştirdikleri ileri sürülebilir.

Öğrencilerin kendilerine ilişkin, okul düzeylerine göre görüşlerine ait KWH testi sonucu Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Öğrencilerin Kendilerini değerlendirmelerine ilişkin okul türü değişkenine göre KWH testi sonuçları

Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	KWH	p	Anlamlı Fark
Yüksek	241	346,73				
Orta	243	389,55	2	14,035*	0,001	1-2
Düşük	221	319,66				2-3
Toplam	705					

*p<0.05 Levene değeri: 3,777

p=0,023

Çizelge 7’deki bulgular *okul türü* değişkeni açısından öğrencilerin *kendilerini değerlendirmelerine* ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğunu ortaya koymaktadır ($KWH=14,035$, $p=0,001$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan MWU testi sonucunda, yüksek ile orta ve düşük düzey öğrenci grupları arasında orta düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Buna göre, grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, öğrencilerin kendilerine karşı görüşleri bakımından orta düzey öğrenci grubunun en yüksek olumlu görüş geliştirdiği, bunu sırası ile yüksek ve düşük düzey öğrenci gruplarının izlediği söylenebilir. Zira bir çocuğun baskılarla belli kuralları uygulaması ve belli davranışları yapması isteniyor ise, özellikle bu talepler onun gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun değilse, yanlış “ben”i oluşturma olasılığı fazladır. Eğer, bir çocuğa kendi yeteneklerinin özgürce denemesi için fırsat verilirse, çocuk kendini tanıma ve hangi konularda ne yapabileceğine rahatlıkla karar verebilme olanağı bulabilir (Ülgen, 1997: 80–81).

Öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinin, *cinsiyet* değişkenine göre t-testi sonuçları Çizelge 8’de görülmektedir.

Çizelge 8. Kendilerini değerlendirmelerine ilişkin cinsiyetlerine göre öğrenci görüşlerine ait t-testi sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Kız	316	3,27	,397	703	2,382	0,338
Erkek	389	3,20	,402			

Levene değeri=0,920   p=0,338

Çizelge 8’deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin *kendilerini değerlendirmelerine* ilişkin görüşlerinin *cinsiyet* değişkenine göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir (p=0,338). Öğrencilerin aritmetik ortalamaları incelendiğinde erkek ve kız öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinin *az katılıyor* düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, yüksek, orta ve düşük düzey okul öğrencilerinin derse yeterince ilgi gösteremedikleri görülmüştür. Ayrıca erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre derse karşı daha fazla ilgisiz oldukları ve bu yönde bir tutum geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Ülgen’e (1997: 93) göre, öğretmenin sınıf öğretiminde öğrenciye yönelik tutumu, ders dışında öğrencilerle ve onların velileri ile olan ilişkileri, öğrenci tutumunu büyük ölçüde etkiler. Birçok öğretmen, derslerinde bilgiyi veya bilişsel hedefleri esas alırlar; bu hedeflere ulaşmada duygusal özellikleri göz ardı ederler. Sonuçta öğrenciler, bilişsel düzeydeki hedef davranışlara beklenen ölçüde ulaşmayabilir. Bu nedenle öğretmenlerin, eğitim stratejilerini belirlerken, öğrencinin derse olumlu tutum geliştirebileceği yaklaşımları tercih etmeleri yerinde olur. Dolayısıyla, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri öncelikle, öğrencilerin derse karşı olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlamalıdır. Olumlu bir tutum geliştirmenin göstergelerinden bir tanesi de öğrenciye ilgi göstermektir. İlgi gören, kendisine değer verildiğini hisseden öğrenci, derse aktif bir şekilde katılır ve başarılı olmak için her türlü çabayı gösterir.

Araştırma sonucunda, her üç okul türü grubunda da öğrencilerin derse katılımına ilişkin olumlu bir görüş geliştirmedikleri görülmüştür. Bununla birlikte, kız öğrencilerin erkeklere göre derse daha az katıldıkları görülmüştür. Derse katılımın bu kadar düşük düzeyde olmasının en önemli nedeni olarak, öğrenci merkezli eğitim anlayışının uygulamada yeterince yer verilmemesinden kaynaklanabilir. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğretme-öğrenme sürecinde öğrenci merkezli eğitim etkinliklerine yeterli düzeyde yer vermeleri

gerekir. Bunun yanında Öztürk'e (2002: 74) göre, fiziksel çevre öğrenmeyi engelleyebileceği gibi destekleyebilir özelliklerde de olabilir. Bu nedenle öğretmenler, sınıfın fiziki koşullarını öğrencilerin derse aktif katılabilecekleri bir şekilde düzenlemeleri gerekir. Söz konusu derse katılamamalarının nedenleri arasında uygun bir sınıf ortamının olmaması gösterilebilir. Ancak, öğrencilerin derse yeterince katılamamalarını sadece sınıf ortamına bağlamak ve bu şekilde düşünmek yanlış olabilir. Çünkü öğrenciler, öğretmenlerinin kendilerine yeterince ilgi göstermediklerini, kendilerine yeterince söz hakkı vermediklerini ve kendilerine karşı olumsuz bir tutum geliştirdikleri şeklinde görüş de bildirmişlerdir. Bu tür olumsuz yaklaşımlar da öğrencinin derse aktif olarak katılmasını engellemektedir. Ancak, sınıf mevcutlarının fazla olması veya öğretmenin tüm çabalarına rağmen sınıf ortamının elverişli olmaması da katılımı engelleyen mevcut güçlükler arasında gösterilebilir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre hem erkek ve hem de kız öğrenciler, öğretmenleri tarafından derste cezalandırılmadıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin derse katılımı konusunda olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Yine araştırma sonucunda yüksek, orta ve düşük okul öğrencileri öğretmenlerinin kendilerine karşı olumsuz bir tutum sergilediğini belirtmekle birlikte, aynı zamanda öğretmenlerinin sınıfta demokratik bir tutum sergilediğini bildirmişlerdir. Aslında bu iki görüş çelişkili görünmektedir. Bu konuda, öğretmenlerin öğrencilerine karşı olumsuz tutum geliştirmelerinin nedenlerine yönelik olarak ayrıca bir araştırma yapılmasında yarar vardır. Yine araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin derste öğrencilere yeterince söz hakkı vermediği ve konu hakkında yeterli bilgi vermediği ortaya çıkmıştır. Şahin (1998: 15) bu konuda yaptığı bir araştırma sonucunda, sınıf ortamında öğretmen-öğrenci etkileşiminin tüm öğrenciler için denkleştirilmesi gerektiğini belirterek, öğretmenlerin sınıf ortamında öğrenciler arasında ayırım yapmadan ve her öğrenci ile aynı oranda ve olumlu biçimde etkileşimde bulunması gerektiğini vurgular.

Araştırma sonuçlarına göre, her üç grubun da derste kendilerine güvenemedikleri, dersin sonunda ne öğrendiklerini bilmedikleri, ders anlatırken heyecanlandıkları ve öğretmenlerinden korkmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Cüceloğlu'na (1993:265) göre, düşüncelerimiz heyecan durumunu etkiler. Plutchik korku, kızgınlık, güven ve yalnızlığı heyecan kaynakları arasında göstermektedir. Bu nedenle, öğrenciler ders anlatırken kendilerine güvenmeleri gerekir. Öğretmenler bu konuda öğrencilerine yardımcı olmalıdırlar.

Düşük düzey okul öğrencileri diğer gruplara göre, öğrenim gördükleri okulu beğenmedikleri ve daha iyi bir okulda öğrenim görmek için bir düşünce geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Düşük düzey okul öğrencileri, okullarındaki fiziki özellikler ve donanım yetersizliğinden dolayı okullarına karşı böyle bir olumsuz düşünceye sahip olmaları doğal karşılanmalıdır.

Öğretmenler öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamalıdır. Öğrenciler derste daha fazla araştırmaya teşvik edilmelidir. Öğretmenler, öğrencilerine değer verdiklerini, düşüncelerinin kendileri için önemli olduğunu kendilerine daha fazla hissettirmelidir. Öğretilen konuların öğrenciler için hangi açılarından önemli olduğu kendilerine belirtilmelidir. Ders sonunda öğrencilerin neleri öğrendikleri değerlendirilmelidir. Derse uygun olarak zengin öğrenme ortamları ve teknolojik araç-gereçler kullanılmalıdır. Sınıf oturma düzenine önem verilmeli, bunun için sınıf oturma düzeni öğrencilerin öğretmenlerini duyabilecekleri ve görebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Sınıf ortamı öğretme-öğrenme sürecine elverişli hale getirilmelidir. Sınıfta hep aynı öğrencilere söz hakkı verilmemelidir. Ayrıca öğretmenlerin, her dersin sonunda öğrencilerine ne öğrettiklerini ve öğrencilerinin ise neleri öğrendiklerini iyi değerlendirmeleri gerekir.

KAYNAKÇA

- Altınışık, S. ve Orhan, F. (2002). Sosyal Bilgiler dersinde çoklu ortamın öğrencilerin akademik başarıları ve derse karşı tutumları üzerindeki etkisi. *H.Ü. Eğitim Fak. Dergisi, Sayı:23, 41-49.*
- Anıl, H. (1999). *İlköğretim kurumlarında uygulanan sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Başaran, İ. E. (1992). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Bayrak, C. ve diğerleri (2002). *Öğretmenlik mesleğine giriş.* Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyükkasap E. ve diğerleri. (2002). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersini okutan öğretmenlerin teknolojik araç-gereçlerle ilgili görüşleri. *G.Ü. Kastamonu Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:10 No:1,125-132.*
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Capel, S., Leask M. & Turner, T. (1995). *Learning to teach in the secondary school – A Companion to school experience.* London: Clays Ltd. St. Ives PLC.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranış.* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, S. (2001). *Sosyal Bilgiler öğretiminde problem çözmeye dayalı öğrenme metodunun uygulanmasına yönelik bir değerlendirme.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demirtaş, A. ve Barth, James L. (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretimi.* <http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/sosbilgi/ogrt/giris.doc> web sitesinden 04.05.2004 tarihinde alınmıştır.

- Erden, M. (1998). *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Güler, E. (2001). *İlköğretim 6. ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinin işlenişile ilgili öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kalaycı, N. (2001). *Sosyal Bilgilerde problem çözme ve uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karagözoğlu, G. (1987). Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesi. Yay. Haz. O. Nuri Poyrazoğlu (Yay. Haz), *Ortaöğretim kurumlarında sosyal bilimler öğretimi ve sorunları toplantısında sunulan bildiri metinleri içine (s.301-317)*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Kayalı, H. (2000). İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde başarıyı etkileyen faktörler. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:12,183-194*.
- Kılıç, A. (2002). Duyuşsal alan özellikleri ve bireye kazandırılması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8, 153-164*.
- Kılıç, A.; Attila, R. ve Baykan, Ö. (2002). Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde yaşanan güçlükler, *Çağdaş Eğitim Dergisi, 293, 27-36*.
- Kılıç, D. (1986). İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi, 221, 30-34*.
- Kısakürek, M. A., ve Paykoç, F. (1987). *Sosyal Bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Köken, N. (2003). Sosyal Bilgiler öğretiminde problem çözme becerilerinin çoktan seçmeli testlerle ölçülmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (2), 55-68*.
- Küçüktepe, S. E. (1998). *İlköğretim okullarında 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde sınıf içi öğretmen davranışlarını gerçekleştirme düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, A. İ. B. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- MEB (2004a). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Öğrenci Merkezli Eğitim*, ttkb.meb.gov.tr/fenbilgisi/OgrenciMerkezliEgitim.html web sitesinden 08.04.2004 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2004b). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Öğrenci Merkezli Eğitim*, <http://earged.meb.gov.tr/mlo/ana.html> web sitesinden 08.04.2004 tarihinde alınmıştır.
- Michelis, J. U. & Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children – A Guide to Basic Instruction. (Eleventh Edition)*. USA: Prentice Hall, Inc.

- Öztürk, H.İ. (2002). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: HD Yayıncılık.
- Sağlam, E. (1983). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler öğretimi*. Ankara: Tekişik Matbaası.
- Şahan, H. (2000). *Sosyal Bilgiler dersinin bilimsel davranışları kazandırma yönünden öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Şahin, T. (1998). İlköğretim okullarında öğretmen-öğrenci etkileşim sıklığının denkleştirilmesinin Sosyal Bilgiler ve matematik derslerindeki erişkiye etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:22, Sayı: 108*.
- Şahin Yanpar, T.; Şahin, B. ve Çakır, Ö. S. (2001). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde bilişsel ve duyuşsal öğrenmelerini tahmin eden çeşitli değişkenler ve tahmin etme güçleri, *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3-4, 133-138*.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: AlkımYayınları
- Ünal, S. ve Ada, S. (1999). Öğretmenlik mesleğine giriş. *İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No:646, Teknik Eğitim Fakültesi Yayın No:13*.
- Welton, D. A. & Mallan, J. T. (1999). *Children and Their World – Strategies for Teaching Social Studies. (Sixth Edition)*. USA: Houghton Mifflin Company.
- Yazıcı, S. (2003, Ekim). Etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğrenimi düşüncesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 6, 427-439*.
- Yılmaz, Ş. C. (2000). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşma düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, N. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yorulmaz, E. (2001). *Öğrenmeyi öğrenme stratejilerinin ilköğretim Sosyal Bilgiler öğrenci ders başarısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ç.O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.